

Prelude

In den beginne was Jacob Kats

Op dinsdag 11 augustus 1840, rond één uur 's middags, vertrekt een groepje mannen en vrouwen uit herberg De Rede op de Papenvest in Brussel. Ze hebben er net een meeting bijgewoond. Ze trekken op in rijen van vier, een ordelijke optocht. Ze zingen en scanderen: Jacob! Jacob! Jacob Kats! Jacob! Jacob!...

Jacob Kats is de kleine man vooraan in het midden. Stevig postuur, wilde krullenkop. Hij heeft met veel passie het woord gevoerd op de meeting en vurig gepleit voor gelijkheid en broederlijkheid onder de mensen, voor rechtvaardigheid. Omringd door de joelende menigte, doet hij er nu het zwijgen toe, hij glimlacht. De groep loopt naar de Oude Graanmarkt, onderweg voegen zich meer en meer mensen bij hen. Ze brengen Jacob naar *den amigo*.

Kats is veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf. Waarom? De politie wil hem uitschakelen, omdat hij nu al vier jaar politieke meetings organiseert voor het gepeupel. Hij is een *agitator*, wordt gezegd, hij hitst *het crapuul* op. En nu moet hij *den bak* in, samen met drie medeplichtigen, dat zijn die mannen daar naast hem. Da's al de derde keer dat Kats achter de tralies verdwijnt, de overheden willen hem echt kapotmaken!

Ondertussen is de stoet aangegroeid tot vele honderden betogers. Ze steken de Grote Markt over en lopen verder door de middeleeuwse straatjes naar de Kleine Karmelietenstraat, in 't hoog van de stad. Daar, aan de rand van de Marollen, is de gevangenis.

Wanneer ze de gevangenispoort hebben bereikt, kijkt Jacob naar zijn volgers. Vrienden, zegt hij, bedankt om ons tot hier te vergezellen. Bedankt voor uw vriendschap. Het zal ons helpen om de komende maanden door te komen. Laten we nu afscheid nemen in vrede. En in stilte en waardigheid terug naar huis gaan, zoals we dat bij de meetings gewoon zijn. Zonder ambras te maken. Zonder in te gaan op provocaties van de *mouchards*.

Jacob en de drie medebeschuldigten gaan door de grote poort de gevangenis in. De betogers maken rechtsomkeert.

's Avonds is er weer een meeting, deze keer in De Groene Hond, in de Hoogstraat, hartje Marollen. Er komen honderden mensen samen, het zaaltje zit stampvol, de belendende cafés en straten zien zwart van 't volk. Er zijn weer provocateurs van de politie aan het werk en een en ander loopt uit de hand, er wordt gevochten, er valt een dode, de Marollen staan in vuur en vlam.

★

U kent Jacob Kats niet, ook niet van horen zeggen? Nee, hij is niet die zeventiende-eeuwse dichter en politicus. Dat was Jacob Cats, met C. Die 'Vader Cats' leefde in Den Haag. Onze 'Vader Kats', met K, was actief in de negentiende eeuw, in Brussel en in heel het Vlaamse land. Op wat historici na, kent niemand hem nog. Er is geen straat of steeg naar hem genoemd, laat staan een film over hem gemaakt. Hij leeft niet meer in het geheugen van de mensen.

Ik kom hem toevallig op het spoor wanneer ik, in 2014, informatie sprokkel over de roots van het Vlaamse theater in Brussel. Meestal situeert men die in 1877, het 'geboortjaar' van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS). Maar in 1835 al begint Kats met een toneelgroep binnen de Maatschappij der Verbroedering, een 'sociaal-artistiek project' dat hij met enkele vrienden heeft opgericht. En in 1850 zet hij het Tooneel der Volksbeschaving op. Hij is er auteur, acteur, regisseur en manusje-van-alles. In 1858 fuseert hij zijn toneelspelersgezelschap met vijf andere Brusselse kringen tot het Vlaamsch Tooneelverbond, de eerste aanzet tot een professioneel Vlaams theater in de hoofdstad.

In 1858 heeft Kats al een 'carrière' achter de rug als organisator van politieke meetings, waar hij vaak zelf het woord voerde, en als schrijver en maker van politiek theater. Agitprop avant la lettre. Een politiek activist. Een wegbereider van het socialisme in België. Een 'vroegsocialist', zoals dat zo mooi heet.

'In den beginne was Jacob Kats.' Met deze zin van Bijbelse allure begint historicus Karel Van Isacker het hoofdstuk 'Zin van de volksontvoogding' in deel 1 van *Mijn land in de kering 1830-1980*.¹